

Θεολογία του Ησυχασμού: Γρηγόριος ο Παλαμάς (Β΄ Νηστειών)

/ [Πεμπτουσία](#)

Οι θεολογικές θέσεις του Γρηγορίου του Παλαμά μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα τρία σημεία:

1. Η γνώση του Θεού είναι μία εμπειρία η οποία δίνεται σε όλους τους Χριστιανούς μέσω του Βαπτίσματος και μέσω της συνεχούς συμμετοχής τους στη ζωή του Σώματος του Χριστού στη θεία Ευχαριστία. Απαιτεί τη συμμετοχή ολόκληρου του ανθρώπου στην προσευχή και τη λατρεία, μέσα από την αγάπη για τον Θεό και τον πλησίον· και τότε αναγνωρίζεται όχι ως μία «νοητική» εμπειρία του νου και μόνον, αλλά ως μία «πνευματική αίσθηση», η οποία μεταδίδει μία αντίληψη ούτε καθαρά «διανοητική» ούτε καθαρά υλική. Εν Χριστώ, ο Θεός αποδέχτηκε ολόκληρο τον άνθρωπο, ψυχή τε και σώματι και ο άνθρωπος ως άνθρωπος θεώθηκε. Στην προσευχή -για παράδειγμα: στη «μέθοδο»-, στα μυστήρια, σε ολόκληρη τη ζωή της Εκκλησίας ως κοινότητας, ο άνθρωπος καλείται να μετέχει στη ζωή του Θεού: αυτή η συμμετοχή είναι και η πραγματική γνώση του Θεού.

2. Ο Θεός είναι εντελώς απρόσιτος στην ουσία Του, τόσο κατά την παρούσα ζωή όσο και κατά την μέλλουσα· διότι μόνον οι τρεις θείες υποστάσεις είναι «Θεός κατ' ουσίαν». Ο άνθρωπος, στη «θέωση», μπορεί να γίνει Θεός μόνον «διά της χάριτος» ή «διά της ενεργείας». Το απρόσιτο της ουσίας του Θεού ήταν μία από τις βασικές θέσεις των Καππαδοκών Πατέρων κατά του Ευνόμιου και επίσης, σε διαφορετικό πλαίσιο, κατά του Ωριγένη. Η κατάφαση της απόλυτης υπερβατικότητας του Θεού δεν είναι παρά ένας άλλος τρόπος να πει κάποιος ότι Εκείνος είναι ο Δημιουργός εκ του μηδενός: οτιδήποτε υπάρχει εκτός του Θεού υπάρχει μόνον μέσω της «θελήσεώς» Του ή «ενεργείας» Του, και μπορεί να μετέχει στη ζωή Του μόνον ως αποτέλεσμα της βούλησης ή της «χάριτός» Του.

3. Το απόλυτο σθένος με το οποίο ο Παλαμάς βεβαιώνει το απρόσιτο του Θεού και η εξίσου ισχυρή κατάφαση της θέωσης και της συμμετοχής στη ζωή του Θεού, ως τον αρχικό προορισμό και στόχο της ανθρώπινης ύπαρξης, καθιστούν επίσης πλήρως αληθή την παλαμική διάκριση ανάμεσα στην «ουσία» και τις «ενέργειες» στο Θεό. Ο Παλαμάς δεν προσπαθεί να δικαιολογήσει τη διάκριση φιλοσοφικά: ο Θεός του είναι Θεός ζων, ταυτόχρονα υπερβατικός και εκουσίως πανταχού παρών, ο οποίος δεν μπορεί να υπαχθεί σε εκ των προτέρων κατασκευασμένες φιλοσοφικές κατηγορίες. Ωστόσο, ο Παλαμάς θεωρεί τη διδασκαλία του ως ανάπτυξη των

αποφάσεων της ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου, ότι δηλαδή ο Χριστός έχει δύο φύσεις ή «ουσίες» και δύο φυσικά θελήματα ή «ενέργειες».

Διότι, η ίδια η ανθρώπινη φύση του Χριστού, επειδή ακριβώς είναι ενυποστασιασμένη στο Λόγο, και συνιστώντας με αυτόν τον τρόπο πράγματι την ανθρώπινη φύση του Θεού, δεν έγινε «Θεός κατ' ουσίαν»⁷ η θεία ενέργεια την διαπέρασε -μέσω της περιχώρησης των ιδιωμάτων - και, μέσω αυτής της ανθρώπινης φύσης του Χριστού, η δική μας ανθρώπινη φύση βρίσκει πρόσβαση στον Θεό δια των ενεργειών Του. Οι ενέργειες επομένως ουδέποτε θεωρούνται ως απορροές της ουσίας του Θεού ή ως ήττων Θεός. Είναι η ζωή του Θεού, όπως δόθηκε από το Θεό στα πλάσματα Του· και οι θείες ενέργειες είναι Θεός, διότι στον Υιό Του έδωσε Εκείνος πραγματικά τον ίδιο τον Εαυτό Του για τη σωτηρία μας.

Η νίκη του Παλαμισμού κατά τον 14ο αιώνα ήταν επομένως η νίκη ενός σαφέστατα χριστιανικού, θεοκεντρικού ουμανισμού τον οποίο αντιπροσώπευε ανέκαθεν η ελληνική πατερική παράδοση, σε αντίθεση προς κάθε αντίληψη του ανθρώπου η οποία τον θεωρούσε ως αυτόνομο ή «κοσμικό» ον. Η ουσιαστική έμπνευση του χριστιανικού ουμανισμού ότι η «θέωση» δεν καταπνίγει την ανθρώπινη φύση, αλλά καθιστά τον άνθρωπο αληθινά ανθρώπινο, είναι, φυσικά, ιδιαίτερα επίκαιρη για τις δικές μας, σύγχρονες ανησυχίες: ο άνθρωπος μπορεί να είναι πλήρως «ανθρώπινος» μόνον εάν αποκαταστήσει τη χαμένη κοινωνία του με τον Θεό.

(π. Ιωάννου Μάγιεντορφ, *Βυζαντινή θεολογία*, εκδ. Ίνδικτος σ. 174-176)